

KIUSAAMISEN VASTAINEN TOIMINTASUUNNITELMA

Mustasaaren kunnan

esikouluille, päiväkodeille ja
ryhmäperhepäiväkodeille

2011

Kiusaamisen vastainen toimintasuunnitelma

Perusopetuslain (628/1998 § 29) mukaan kunnan tai yksikköjen tulee laatia suunnitelma oppilaiden suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä. Esiopetus on perusopetuslain alaista toimintaa.

Lasten päivähoidosta annetun lain (36/1973 § 2 a) mukaan päivähoiton tulee tarjota lapselle jatkuvat, turvalliset ja lämpimät ihmissuhteet, lapsen kehitystä monipuolisesti tukevaa toimintaa sekä lapsen lähtökohdat huomioon ottaen suotuisa kasvuympäristö. Edistäessään lapsen kehitystä päivähoiton tulee tukea lapsen kasvua yhteisvastuuseen ja rauhaan sekä elinympäristön vaalimiseen. Laissa ei mainita suoraan sanaa kiusaaminen, mutta laki sisältää periaatteita, jotka kannustavat ehkäisemään kiusaamista ja puuttumaan siihen.

Tässä suunnitelmassa kuvataan, mitä kiusaaminen tarkoittaa, miten kiusaamista ehkäistään ja miten se huomataan. Suunnitelmassa annetaan myös henkilökunnan tarvitsemia työkaluja ja tietoa kiusaamisen käsittelemiseksi.

Kiusaaminen vaikuttaa kokonaisvaltaisesti lapsen kehitykseen ja kasvuun. Kiusaamisen ehkäisy on tärkeää. Henkilökunnan on aina puututtava kiusaamistilanteisiin ja osoitettava hienotunteisuutta ja empaattisuutta. Henkilökunta työskentelee aktiivisesti sen hyväksi, että jokainen lapsi on ryhmänsä arvostettu jäsen ja ettei yhtäkään lasta jätetä yksin. Henkilökunnalle on tärkeää hyvä yhteistyö lapsen huoltajan kanssa. Alle kouluikäiset lapset tarvitsevat aikuisen läsnäoloa, tukea ja ohjausta kehittyäkseen, tunteakseen olonsa turvalliseksi ja oppiakseen sosiaalisia taitoja. Lapset ja aikuiset välittävät toisistaan, ja kaikkia kohdellaan kunnioittavasti.

Henkilökunnan on tärkeää keskustella kiusaamisesta, niin että kaikki suhtautuvat samalla tavoin kiusaamiseen ja sen hoitamiseen.

Tämän suunnitelman sisältö perustuu julkaisuun *Kiusaamisen ehkäisy varhaiskasvatuksessa – Kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelman laatiminen*; Maria Stoor-Grenner ja Laura Kirves, julkaisuvuosi 2010.

Suunnitelman on koonnut Camilla Staffans.

Mitä kiusaaminen on?

Kiusaamista on vaikea määritellä yksiselitteisesti. Pääpiirteissään kiusaaminen voidaan määritellä tahalliseksi vihamieliseksi käytökseksi, joka kohdistuu toistuvasti yhteen ja samaan puolustuskyvyttömään henkilöön. Yleisesti käytetty määritelmä on Olweuksen (1973) kiusaamisen määrittely: ”Henkilö on kiusattu, kun hän toistuvia kertoja ja tietyn ajan sisällä joutuu negatiivisten tekojen kohteeksi yhden tai useamman henkilön toimesta.” Salmivalli (2003) määrittelee kiusaamisen seuraavasti: ”Kiusaaminen on aggressiivista käytöstä, joka vahingoittaa jotakuta fyysisesti tai psyykkisesti ja joka on toistuvaa, tahallista ja kohdistuu puolustuskyvyttömään henkilöön.”

Hamarus (2006) tuo esiin myös sen, että yksittäinen hyökkäys voi aiheuttaa uhrissa pelkoa joutua myös myöhemmin kiusatuksi. Hän kyseenalaistaa, että negatiivisen käytöksen pitäisi tapahtua toistuvasti, jotta se voitaisiin määritellä kiusaamiseksi. Henkilö voi kokea yksittäisen hyökkäyksen loukkaavaksi, ja siitä voi olla pitkäaikaisia seurauksia.

Pienetkin lapset kiusaavat, mutta heidän kohdallaan on vaikea arvioida, ovatko he tietoisia siitä, että heidän toimintansa voi vahingoittaa ja loukata toisia.

Kiusaamisen määritelmässä korostetaan valtasuhteiden epätasapainoa kiusaajan ja kiusatun välillä. Kiusaaminen ja konflikti on hyvä erottaa toisistaan. Tavallisissa konflikteissa on kyse kahdesta suhteellisen tasaväkisestä lapsesta, jotka riitelevät tai ovat eri mieltä jostain asiasta.

Höistad (2005) jakaa kiusaamisen fyysiseen, psyykkiseen ja verbaaliseen kiusaamiseen.

Fyysinen kiusaaminen	Verbaalinen kiusaaminen	Psyykinen kiusaaminen
<ul style="list-style-type: none"> - lyöminen - potkiminen - kamppaaminen - esteenä oleminen - vaatteiden repiminen - nipistely - kivien ja hiekan heittäminen - leikkien sotkeminen - irvistely	<ul style="list-style-type: none"> - haukkuminen - nimittely - hännääminen - lällättäminen - vaatteiden, hiusten ym. kommentointi - selän takana puhuminen - puhumatta jättäminen	<ul style="list-style-type: none"> - uhkailu - manipulointi - kiristäminen - ilveily, ilmeily - poissulkeminen - leikin sääntöjen muuttaminen - selän takana puhuminen - matkiminen

Jo pienet lapset ovat tietoisia lapsiryhmän ryhmädynamiikasta. Lapset tietävät, kuka ryhmässä määrää, kenellä ei ole kavereita, kuka rikkoo ja häiritsee muiden leikkejä ja kiusaa toisia, kenen seuraan hakeudutaan ja kenen kanssa halutaan leikkiä. Lapset ovat tietoisia ryhmän normeista ja siitä, miten eri tilanteissa tulee toimia. Lapset ymmärtävät myös sen, saako joku ryhmän lapsista usein kielteistä palautetta muilta lapsilta ja aikuisilta. Myös ne lapset, jotka tulevat toisten torjumiksi, tietävät oman asemansa ryhmässä.

Suuri osa negatiivisesta käytöksestä päivähoitossa tapahtuu vapaan leikin aikana.

Miten kiusaamista ehkäistään?

Kiusaamista ehkäistään vaikuttamalla ryhmän toimintaan, luomalla turvallinen ilmapiiri ryhmään ja vahvistamalla vuorovaikutustaitoja. Henkilökunta puuttuu aina lasten välisiin konflikteihin ja riitoihin. Henkilökunta työskentelee koko ajan ryhmän vuorovaikutussuhteiden vahvistamiseksi. Henkilökunnan on tärkeää oppia huomaamaan ja tunnistamaan tilanteet, joissa lapsille on kehittynyt vääränlaisia toimintatapoja. Kiusaamisen ehkäisy tavoitteena on opettaa muita kiusaavalle lapselle myönteisiä tapoja toimia sosiaalisessa vuorovaikutuksessa muiden kanssa. Lapsille annetaan kokemuksia myönteisestä vuorovaikutuksesta ja he saavat kokea tulevansa hyväksytyksi ryhmässä.

Kaikissa lapsiryhmissä on käytössä Start- ja Askeleittain-ohjelmat. Materiaali kehittää lapsen empatiaa, opettaa lapsen tunnistamaan erilaisia tunteita ja kehittää lapsen sosiaalisia taitoja ja itsehillintää. Ryhmadynamiikan vahvistamiseksi lapsille luetaan satuja, joiden teemana on ystävyys ja ulkopuolisuus. Lapsiryhmän kanssa keskustellaan, mitä ajatuksia ja mietteitä sadut herättävät. Lapset jaetaan pienryhmiin. Jakaminen pienryhmiin auttaa henkilökuntaa luomaan läheiset suhteet lapsiin ja antaa kaikille lapsille mahdollisuuden tulla kuulluksi. Toimintaan kuuluu leikkejä, joissa otetaan kontaktia toisiin, sekä yhteistyötä edistäviä leikkejä.

Henkilökunta puuttuu aina konflikteihin ja riitoihin. Henkilökunta on siellä missä lapsetkin ja tarkkailee, miten lapset käyttäytyvät toisiaan kohtaan. Henkilökunta kannustaa lasta kertomaan aikuiselle, jos tämä tuntee tulleen väärin kohdelluksi tai kiusatuksi: kertominen ei ole kantelemista! Henkilökunta dokumentoi lasten väliset negatiiviset teot havaitakseen ryhmän käyttäytymismalleja. Henkilökunta työstää keskinäisiä suhteitaan luodakseen yksikköön hyvän hengen. Henkilökunnan keskinäinen kommunikointi on rehellistä ja avointa.

Vanhemmille kerrotaan vanhempainkokouksissa millä tavoin henkilökunta käsittelee kiusaamista. Vanhemmille tulee kertoa, että he voivat ottaa yhteyttä henkilökuntaan aina, kun heillä on kysyttävää kiusaamisesta tai kun vanhemmat epäilevät, että oma lapsi on kiusattu tai kiusaa muita. Henkilökunta keskustele vanhempien kanssa avoimesti ja kuuntelee vanhempia.

Miten kiusaamiseen puututaan lapsiryhmässä?

Henkilökunta osoittaa lapsille selvästi, että kiusaava tai loukkaava käytös toista lasta kohtaan ei ole hyväksyttävää. Henkilökunta seuraa, miten lapset käyttäytyvät toisiaan kohtaan varmistaakseen, että negatiivinen käyttäytyminen ei jatku. Lapset kertovat mielellään huolistaan aikuiselle, jos he tuntevat, että heidät otetaan vakavasti ja heitä kohdellaan empaattisesti ja kunnioittavasti.

Kiusaamistilanteiden ratkaiseminen tapahtuu eri tavalla kuin konfliktien ja riitojen ratkaiseminen, koska kiusaamistilanteissa kiusattu ei pysty puolustamaan itseään ja kiusaamiseen liittyy kiusaajan vallankäyttöä. Kiusaamistilanteen selvittäminen on aina henkilökunnan vastuulla. Kiusatuksi tullut lapsi voi sanoa, ettei hän halua tulla leikkiin mukaan tai että loukkaavat teot eivät häiritse häntä. Tällainen käytös voi olla lapsen strategia selviytyä tilanteesta ja välttää häpeän tunne. Tällaisissa tilanteissa henkilökunnan on oltava erityisen tarkkaavainen. Henkilökunta puuttuu tilanteeseen aina, kun se huomaa, ettei lasten

välillä ole kaikki kunnossa. Loukkaavasti käyttäytyvälle lapselle kerrotaan selvästi, ettei hänen käyttöksensä ole hyväksyttävää.

Kun lapsiryhmässä epäillään kiusaamista, henkilökunta sopii työnjaosta kiusaamisen selvittämiseksi. Kaikkien osapuolten kanssa keskustellaan erikseen, jotta muodostuu käsitys kiusaamisen laajuudesta ja kiusaamisen muodoista. Osapuolilla on usein eri näkemys tapahtuneesta. Keskustelut dokumentoidaan. Henkilökunta ottaa yhteyttä kiusaajan ja kiusatun vanhempiin ja kertoo tapahtuneesta, tehdyistä toimenpiteistä ja jatkotoimenpiteistä. Lasten kanssa pidetään jonkin ajan kuluttua seurantakeskustelu sen varmistamiseksi, että kiusaaminen on lakannut. Seurantakeskustelu voi olla kahdenkeskinen tai mahdollisuuksien mukaan lapsiryhmän yhteinen. Koko prosessi dokumentoidaan. Henkilökunta voi tarvittaessa pyytää apua ja tukea erityislastentarhanopettajalta, perheneuvolasta tai koulupsykologilta.

Kiusatuksi joutunut lapsi tarvitsee paljon tukea ja apua aikuiselta. Kaikki lapset tarvitsevat tukea, ja henkilökunnan on tärkeää asettua lapsen asemaan ja antaa lapselle turvallisuutta. Kiusaaja tarvitsee apua löytääkseen positiivisen tavan toimia sosiaalisissa tilanteissa. Rankaiseminen ei ole hyvä ratkaisu, eikä henkilökunta saa suuttua lapselle, joka on kiusannut muita. Henkilökunta pyrkii löytämään syyn siihen, miksi lapsi käyttäytyy toistuvasti huonosti. Lapsen käyttäytymisen ymmärtäminen auttaa henkilökuntaa suhtautumaan lapseen positiivisemmin. Jos käytetään jäähypenkkiä, henkilökunnan on hyvä miettiä, mitä jäähypenkillä istuttamisella tavoitellaan. Oppiiko lapsi jäähypenkillä uudenlaisia tapoja toimia sosiaalisissa tilanteissa? Henkilökunnan on tärkeää toimia johdonmukaisesti, keskustella lapsen kanssa ja toimia hyvänä esimerkkinä.

Arviointi

Henkilökunta arvioi kunkin yksittäisen tapauksen, mutta myös ehkäisevää työtä arvioidaan. Jokaisen käsitellyn kiusaamistapauksen jälkeen henkilökunta arvioi toimintaansa. Henkilökunta käy läpi dokumentoinnin ja pohtii

- mikä sujui hyvin
- mitä olisi voitu tehdä toisin
- mitä tapahtuneesta voi oppia.

Kiusaaminen ehkäisy on suunnitelmallista ja pitkäjänteistä työtä. Henkilökunnan tulee vähintään kerran vuodessa kokoontua pohtimaan kiusaamisen vastaista työtä. Henkilökunnan on tärkeää voida kokea, että sillä on tarvittavat tiedot ja työkalut kiusaamisen vastaiseen työhön. Henkilökunnan tulee myös arvioida, ovatko riidat ja konfliktit vähentyneet, ovatko lasten sosiaaliset taidot karttuneet, onko aggressiivinen käytös vähentynyt ja saavatko lapset riittävästi positiivista vuorovaikutusta ryhmässä.

Lapsilta voidaan myös kysyä arviointiin liittyviä kysymyksiä, kuten viihtyykö lapsi päiväkodissa, onko päivähoidossa leikkikavereita, onko päiväkodissa pelottavia asioita, ottavatko aikuiset vakavasti lasten mielipiteet.

”Anna kätesi, niin olemme vahvoja yhdessä. Niin olemme heikkoja yhdessä. Niin olemme yhdessä!” (Åse-Marie Nesse)